

Методичні матеріали з основних вимог Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції»

7 квітня 2011 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про засади запобігання та протидії корупції» № 3206-VI, який набув чинності з 01 липня 2011 року (далі - «Закон»). Аналізуючи вказаний Закон, можна зробити висновок, що він містить низку кардинально нових положень порівняно із попереднім антикорупційним законодавством.

1. Закон чітко визначає та розширює коло суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення (стаття 4). Відтепер, дія Закону поширюється не тільки на депутатів місцевих рад, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, посадових та службових осіб інших органів державної влади, а й на посадові особи юридичних осіб публічного права, які одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету. Крім того, до числа таких суб'єктів включені особи, які постійно або тимчасово обіймають посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або особи, спеціально уповноважені на виконання таких обов'язків у юридичних особах приватного права незалежно від організаційно-правової форми, відповідно до закону;

2. Закон встановлює обмеження щодо використання службового становища, одержання дарунків (пожертв), роботи близьких осіб зокрема для депутатів місцевих рад, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, посадових та службових осіб інших органів державної влади, посадових осіб юридичних осіб публічного права, які одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету, а також для депутатів місцевих рад, державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування, посадових та службових осіб інших органів державної влади встановлює обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності. Крім того, статтею 10 Закону встановлені обмеження щодо осіб, які звільнилися з посад або припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування.

3. У Законі запроваджено положення, яке визначає конфлікт інтересів на публічній службі та порядок його врегулювання (стаття 14). Законом передбачається обов'язок ужиття особою, яка уповноважена на виконання функцій держави, заходів до недопущення будь-якої можливості виникнення конфлікту інтересів. Така особа також зобов'язується повідомити безпосереднього керівника про наявність конфлікту інтересів.

4. Даний Закон визначає коло суб'єктів, які можуть здійснювати заходи щодо запобігання та протидії корупції, а також структуровану систему організації взаємодії між органами державної влади та правоохоронними органами у питаннях запобігання та протидії корупції (стаття 5).

5. У Законі встановлена заборона органам державної влади, органам місцевого самоврядування одержувати від фізичних, юридичних осіб безоплатно майно та послуги (стаття 17). Винятки з цього правила можуть бути встановлені лише законами та чинними міжнародними договорами України, укладеними в установленому законом порядку.

6. Статтею 8 Закону визначено правовий режим дарунка (пожертви). Крім того, передбачено вичерпний перелік випадків, коли отримання дарунка забороняється. Зазначена норма встановлює заборону, зокрема, на дарунки від юридичних і фізичних осіб за рішення, які приймаються в їх інтересах, а також коли особа, яка дарує дарунок, є підпорядкованою особою. Дозволяється отримання дарунка, які відповідають загально визначеним уявленням про гостинність, та пожертви, крім випадків, передбачених цією статтею, якщо вартість таких дарунків (пожертв) не перевищує 50 відсотків мінімальної заробітної плати, встановленої на день прийняття дарунка (пожертви), одноразово, а сукупна вартість таких дарунків (пожертв), отриманих з одного джерела протягом року, - однієї мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня поточного року. При чому обмеження у вартості дарунка не поширюється на дарунки, які даруються близькими особами, а також на випадки одержання загальнодоступних знижок на товари, послуги, загальнодоступних вигравів, призів, премій, бонусів. Новелою закону є те, що дарунки, одержані особами, уповноваженими на виконання функцій держави або органу місцевого самоврядування, а також посадовими особами юридичних осіб публічного права як дарунки для державних органів або органів місцевого самоврядування є відповідно державною чи комунальною власністю.

7. Запроваджено жорсткі обмеження щодо роботи близьких осіб. Законом установлюються обмеження мати у безпосередньому підпорядкуванні або бути безпосередньо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким особам. Разом із цим, законом передбачаються випадки, коли такі обмеження не застосовується. Так, це правило не поширюється на: 1) народних засідателів і присяжних; 2) близьких осіб, які безпосередньо підпорядковані один одному у зв'язку з перебуванням кожного з них на виборній посаді; 3) осіб, які працюють у сільській місцевості, гірських населених пунктах; 4) осіб, які працюють в галузі освіти, науки, культури, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту; 5) інших осіб, визначених законом. В розумінні Закону близькі особи це подружжя, діти, батьки, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, усиновлювачі, усиновлені, а також інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки із суб'єктом, зазначеним у частині першій статті 4 цього Закону;

8. Законом визначені правила проведення спеціальної перевірки відомостей про особу, яка претендує на зайняття посади осіб, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Так, перевірі підлягають факти притягнення особи до кримінальної відповідальності, а також те, чи піддавалася раніше особа адміністративним стягненням за корупційні правопорушення. Перевірці також підлягає і достовірності відомостей, зазначених у декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, наявності в особи корпоративних прав, а також відомості щодо стану здоров'я, освіти, наявності наукового ступеня, вченого звання, підвищення кваліфікації.

9. Законом встановлена заборона відмовляти фізичним або юридичним особам в інформації, надання якої передбачено законом, надавати недостовірну чи не в повному обсязі інформацію (стаття 16).

10. Законом встановлений обов'язок подання особами, які уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, а також посадовими особами юридичних осіб публічного права, які одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету, не тільки відомостей про майно, доходи, зобов'язання фінансового характеру, а і про проведені витрати. Крім того, в декларації зазначаються відомості про доходи, нерухоме майно, транспортні засоби, вклади у банках, цінні папери та інші активи, фінансові зобов'язання членів сім'ї.

Членами сім'ї є особи, які перебувають у шлюбі, їхні діти, особи, які перебувають під опікою і піклуванням, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі. Декларація заповнюється і подається, зокрема депутатами місцевих рад, державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, посадовими та службовими особами інших органів державної влади, посадовими особами юридичних осіб публічного права, які одержують заробітну плату за рахунок державного чи місцевого бюджету, а також особами, які претендують на зайняття посад, зазначених у пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону (крім кандидатів на пост Президента України, кандидатів у народні депутати України, кандидатів у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та на посади сільських, селищних, міських голів), щорічно до 1 квітня за місцем роботи (служби) за формою, що додається до Закону. При цьому особами, які претендують на зайняття посад, зазначених у пункті 1 частини першої статті 4 цього Закону, відомості щодо витрат (вкладів/внесків) у декларації не зазначаються. Витрати, які будуть декларуватися, згідно з новим законом – це будуть витрати на придбання у власність/оренду чи на інше право користування нерухомості або автотранспорту, якщо разова витрата (вклад/внесок) по кожній із зазначених позицій у звітному році дорівнює або перевищує 150 тис. гривень. У декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру за 2011 рік відомості про витрати надаються з дня набрання чинності цим Законом.

11. Запроваджено вимоги до поведінки осіб, які уповноважені на виконання функцій держави та органів місцевого самоврядування. Тим самим передбачена можливість додаткового законодавчого закріплення правил поведінки чиновників із громадянами, у тому числі питання етики відносин, необхідності чемного та уважного поводження із громадянами, поваги до їх гідності та переконань (стаття 13).

12. Законом передбачено здійснення Міністерством юстиції України обов'язкової антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів (стаття 15). Такій експертизі підлягатимуть проекти законів України, актів Президента України, інших нормативно-правових актів, що розробляються

Кабінетом Міністрів України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади. Для забезпечення громадського контролю може проводитися за ініціативою фізичних осіб, об'єднань громадян, юридичних осіб громадська антикорупційна експертиза проектів нормативно-правових актів.

13. Законом закріплена можливість притягнення винних осіб до кримінальної, адміністративної, цивільно-правової або дисциплінарної відповідальності в залежності від суті правопорушення (частина перша статті 21).

13.1. Особа, щодо якої винесено постанову про притягнення як обвинуваченої у вчиненні злочину у сфері службової діяльності, підлягає відстороненню від виконання повноважень до розгляду справи судом. Таке відсторонення здійснюється за рішенням керівника органу (установи, підприємства, організації), в якому працює така особа.

13.2. Законом також передбачається, що особи, яких притягнуто до відповідальності за порушення, пов'язані з порушенням обмежень, передбачених законодавством для цих осіб, підлягають звільненню з відповідних посад у триденний строк. Про звільнення такої особи керівник органу державної влади, органу місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації у триденний строк письмово повідомляє суд, який постановив обвинувальний вирок або прийняв постанову про накладення адміністративного стягнення за корупційне правопорушення, та спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань державної служби. Порядок інформування спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань державної служби про осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, які звільнені у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, встановлюється Кабінетом Міністрів України. Законом передбачено, що обмеження щодо заборони особі, звільненій з посади у зв'язку з притягненням до відповідальності за корупційне правопорушення, займатися діяльністю, пов'язаною з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування, або такою, що прирівнюється до цієї діяльності, встановлюється виключно за вмотивованим рішенням суду, якщо інше не передбачено законом.

13.3. Законом передбачається ведення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, - єдиної бази даних, в якій зосереджуватимуться відомості про всіх осіб, яких притягнуто до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень. Такі відомості підлягатимуть передачі до Реєстру у триденний строк з дня набрання відповідним рішенням суду законної сили, притягнення до цивільно-правової відповідальності, накладення дисциплінарного стягнення. Визначення порядку формування та ведення Єдиного державного реєстру, власне формування та ведення такого Реєстру покладається на Міністерство юстиції України.

13.4. Крім заходів кримінального та адміністративного покарання, на особу, яка скоїла корупційне правопорушення, покладається обов'язок відшкодувати у повному обсязі моральну та/або майнову шкоду, збитки, що завдані державі, фізичним та юридичним особам, права яких порушено внаслідок вчинення корупційного правопорушення (статті 23, 25). Також запроваджуються положення, за яким кошти та інше майно, одержані внаслідок вчинення корупційного правопорушення, підлягають конфіскації за рішенням суду в установленому законом порядку, а кошти у встановленому судом розмірі вартості незаконно одержаних послуг чи пільг - стягненню на користь держави (стаття 26).